

Anna Nowakowska-Wierzchoś

Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk

**Spółeczno-Obywatelska Liga Kobiet (1945-1949)
i Związek Kobiet Polskich im. Marii Konopnickiej
we Francji (1944-1950) – dokumenty programowe**

Spółeczno-Obywatelska Liga Kobiet i Związek Kobiet Polskich im. Marii Konopnickiej to dwie organizacje kobiece istniejące równolegle, współpracujące ze sobą i realizujące podobne cele społeczne. Dla obu stowarzyszeń inspirację stanowiła Światowa Demokratyczna Federacja Kobiet oraz Międzynarodowy Kongres Kobiet z grudnia 1945 r. Zarówno Liga, jak i Związek realizowały model organizacji, dążącej do bycia jedyną przedstawicielką „rzesz kobiecych”, jednoczącej wszystkie mieszkanki w kraju, niezależnie od wykształcenia, pochodzenia i wyznawanych poglądów politycznych i religijnych. Niezależność stowarzyszeń była już nie raz poddawana dyskusji, jednak udział w nich przedwojennych aktywistek, często zasłużonych w swoich środowiskach, nie tylko legitymizował te organizacje i nowy porządek polityczny, ale przede wszystkim stwarzał pole do działania dla kobiet, które rzeczywiście chciały zmieniać powojenną rzeczywistość.

Obie organizacje odwoływały się do tradycji przedwojennego ruchu kobiecego. Związek Kobiet Polskich powstał w kwietniu 1944 r. w północnej Francji, a Spółeczno-Obywatelska Liga Kobiet w lipcu 1945 r. Obie miały krótki żywot. We wrześniu 1949 r. SOLK przekształcono w Ligę Kobiet, a ZKMK został rozwiązany w styczniu 1950 r. za szerzenie komunizmu i podejrzenie działalności szpiegowskiej przez francuskiego ministra spraw wewnętrznych. I choć oba stowarzyszenia odegrały ważną rolę w budowie Polski Ludowej, dotąd nie doczekały się monografii.

Związek Kobiet Polskich założony został podczas wiecu w Avion przez emigrantki, które przyjechały tu w latach 20 i 30. XX w. z rodzicami bądź mężami szukającymi pracy. Część kobiet jeszcze przed wojną zaangażowało się w działalność lewicowych stowarzyszeń, związków zawodowych, a także udzielało się w akcjach na

rzecz republikanów walczących w Hiszpanii¹. Nauczyły się wówczas podstaw samoorganizowania się, szybkiej i skutecznej pomocy materialnej. Wiedzę tę wykorzystywały w czasie okupacji niosąc pomoc rodzinom jeńców wojennych, ukrawającym się partyzantom, uciekinierom polskim z Wehrmachtu. Początkowo Związek organizował się oddolnie w oparciu o dawne aktywistki, sąsiadki i członkinie rodzin. Jednak po utworzeniu w styczniu 1946 r. oddziału PPR we Francji, stowarzyszenie było pod coraz większym wpływem Wydziału Kobiecego PPR-OF, który stał się równorzędnym z Zarządem Głównym².

Związek duży nacisk kładł na aktywizację społeczną, polityczną i zawodową kobiet. Dużą popularnością cieszyły się zbiórki funduszy na odbudowę Warszawy i sieroty w Polsce. „Konopniczanki” prowadziły także szkoły oraz koła muzyczne i taneczne dla dzieci, które następnie występowały na akademiach z okazji polskich świąt narodowych i uroczystości. Ważną kwestią były kursy oświatowe i zawodowe. Wiele kobiet przybyło do Francji z rodzicami jako dzieci lub urodziło się już na emigracji. Należało uzupełnić ich wiedzę o Polskę (historia, geografia), nauczyć języka ojczystego przed repatriacją do kraju. Związek postulował również przygotowanie zawodowe kobiet, organizując kursy krawiectwa, pielęgniarstwa, hotelarstwa, fryzjerstwa, introligatorstwa oraz dla przedszkolanek. W szczytowym okresie organizacja liczyła ok. 16 tys. członkiń³.

SOLK powstała w lipcu 1945 r.⁴ Początkowo nie wiadomo jaki kształt przybierze organizacja, wciąż istniały jeszcze przedwojenne stowarzyszenia ,wobec których władze nie podjęły decyzji⁵. SOLK został powołany do życia jako organizacja broniąca praw kobiet, z naciskiem na rolę matki, i wychowania świadomej obywatelki (por.

¹ Wśród najczęściej wymienianych organizacji są: Koła Kobiet TUR, Koła Przyjaciół „Dziennika Ludowego, Czerwona Pomoc, Międzynarodowa Organizacja Pomocy Rewolucjonistom, Koła Krzewienia Kultury i Oświaty czyli tzw. Oświatówka, Confederation General du Travail (związkowa przybudówka Komunistycznej Partii Francji).

² A. Nowakowska-Wierzchoś, „Praca polityczna” Polskiej Partii Robotniczej – oddział we Francji w środowisku polskich emigrantek w 1946 r., „Teki Archiwalne” 2011, t. 11, s. 301-319.

³ Liczba członkiń jest płynna bowiem cały czas trwał proces repatriacji do kraju równocześnie z zasilaniem szeregów nowymi osobami. Przez Związek mogło się przewinać od 13 do 20 tys. kobiet.

⁴ Archiwum Akt Nowych (dalej AAN), Ministerstwo Pracy i Pomocy Społecznej (dalej MPiPS), sygn. 323, Sprawozdanie z działalności Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet za rok 1946 r., s. 14.

⁵ D. Jarosz, *Idee, programy i realia: funkcje Ligi Kobiet w porządku instytucjonalnym Polski Ludowej (1945-1957)* [w:] *Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 r. (na tle porównawczym)*, t. II, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarz, Warszawa 2009, s. 308.

tekst źródłowy 4). Do SOLK miały należeć wszystkie członkinie partii, podobnie jak wśród ligówek agitowano, aby zapisały się do PPR/PZPR⁶.

Zarówno ZKMK, jak i SOLK, wyróżniały wśród swoich zadań walkę o pokój, poprawę sytuacji życiowej kobiety jako pracownicy, matki i jej dzieci⁷. Oba stowarzyszenia zajmowały się pomocą dla ubogich, organizowały zbiórki odzieży i żywności, dla dzieci zabawy gwiazdkowe z prezentami a latem wyjazdy. Jako źródło finansowania wykorzystywano zabawy taneczne, przedstawienia teatralne oraz loterie fantowe, na które zarówno „Konopniczanki”, jak i członkinie Ligi przygotowywały osobiście np. wypieki. ZKMK z racji funkcjonowania wśród emigracji na zachodzie od początku był mocniej naciskany politycznie niż Liga Kobiet. Dużą grupę mężów „Konopniczanek” stanowili górnicy, bardzo pożądanymi na ziemiach zachodnich. Kobietom powierzono obowiązek przekonania mężów do powrotu z „tułaczki” do kraju ojców, gdzie dzieci będą mogły mówić własnym językiem, cieszyć się przywilejami, dotąd im nieznanymi.

Amerykański badacz PRL Padraic Kenney uważa, że w PRL figura „matki-Polki” stała się symbolem narodu i narodowej walki a rola „matki-konsumentki” stała się kluczową dla sukcesu socjalizmu⁸. Niezadowolone matki, nie mające czym wykarmić swoich dzieci były potencjalnym ogniskiem zapalnym niepokojów społecznych, stąd opieka nad matką i dzieckiem była jedną z kluczowych kwestii poruszanych przez oba stowarzyszenia. Nowe świeckie święta: Dzień Kobiet i Święto Matki, stały się okazją do odznaczania wielodzietnych matek odznaczeniami oraz prezentami, głównie ułatwiającymi codzienne życie. Starano się nadać tym dniom, zwłaszcza Świętu Matki, odpowiedni propagandowy charakter pokazujący zaangażowanie nowego ustroju w opiekę i wychowanie nowych pokoleń, nie tylko o charakterze politycznym. Referendum 1946 r. czy wybory do sejmu ustawodawczego w 1947 r. wykorzystywano do przedstawienia kobietom nowego porządku politycznego i zaangażowanie ich w życie społeczne, za sprawą wieców, agitacji i specjalnie skierowanej do nich propagandy. W Polsce przygotowano akcję upowszechnienia głosowania ludowego, a we Francji, gdzie Polacy nie mogli głosować, zorganizowano wielką

⁶ Archiwum Państwowe w Warszawie (dalej AP Warszawa), Komitet Warszawski PPR, sygn. 156, s. 1-3, Sprawozdanie z zebrania Wydziału Kobięcego, 20 III 1946 r.

⁷ Zob. R. Wieruszewski, *Równość kobiet i mężczyzn w Polsce Ludowej*, Poznań 1975.

⁸ P. Kenney, *Pojęcie „Matki-Polski” w języku opozycji i władzy*, [w:] *Komunizm. Ideologia, system, ludzie*, red. T. Szarota, Warszawa 2001, s. 339-340.

kampanię zbierania jawnych podpisów na listach i wysyłania kartek do Polski zachęcających rodziny do uczestnictwa.

Wśród kursów zawodowych organizowanych przez stowarzyszenia przeważała podobna tematyka, choć musiano dostosować odmienną sytuację polityczną i ekonomiczną kraju i potrzeby grupy emigranckiej. ZKMK swoje kursy zawodowe propagował jako szansę na zdobycie zawodu przydatnego w „nowej Polsce”. I tak, podobnie jak SOLK, organizowano kursy krawieckie, gastronomiczne i maszynopisania, a także przedszkolny, pielęgniarstwa (opieka nad małym dzieckiem) i hotelarski⁹. Natomiast SOLK prowadziła szkolenia w zawodach bardziej przydatnych na powojennym rynku polskim: szczerkarstwa, pantoflarstwa, klejenia toreb¹⁰. Ważnym zagadnieniem SOLK były kursy w ramach Instytutu Gospodarstwa Domowego, powstałego 1947 r. W jego ramach organizowano objazdowe zajęcia objaśniające zasady racjonalnego żywienia i oszczędnego gospodarowania. Podobne zajęcia, choć nie na taką skalę, prowadził ZKMK jak wiele kobiecych organizacji, niezależnie od afiliacji politycznej¹¹. Jak wspomniała mi w prywatnej rozmowie jedna z członkiń Ligi Kobiet, wśród ludzi słabo wykształconych istniała znikoma widza na temat zdrowego i racjonalnego sposobu odżywiania, zachowania podstaw higieny oraz przygotowania zapasów na zimę. Jest to ciekawa kwestia, bowiem tematyka ta jest najczęściej przedstawiana jako tradycyjnie zarezerwowana dla kobiet, przekazywana sobie z pokolenia na pokolenie. A więc czy chętnie wykorzystywana w reklamach „kuchnia jak u babci” rzeczywiście była i jest taka zdrowa?

W lecie 1946 r. delegacja polskich kobiet z Francji przyjechała z darami dla dzieci polskich¹². Podjęta została przez członkinie SOLK, polskie parlamentarzystki i radne w najbardziej reprezentacyjnej wówczas sali „Romy”. „Konopniczanki” odwiedzając główne miasta wojewódzkie i powiatowe wykonały potężną pracę propagandową na rzecz organizacji kobiecej w Polsce i jej kontaktów na świecie. Emocje wywołane wycieczką do Polski nie koniecznie były zgodne z oczekiwaniami władz polskich. O ile bieda i znisz-

⁹ AAN, Związek Kobiet Polskich we Francji im. Marii Konopnickiej (ZKMK), sygn. 350-II-11, s. 1, Plan pracy na miesiąc wrzesień, październik, listopad, grudzień 1947 r.

¹⁰ D. Jarosz, *Idee... op. cit.*, s. 313.

¹¹ Np. hiszpańskie faszystki skupione w sekcji kobiecej Falangi, prowadziły bardzo podobne zajęcia jak SOLK czy ZKMK. Tam również próbowano wprowadzić nowe zwyczaje żywieniowe i zdrowszy styl życia. Patrz. N. Jarska, *Idealne kobiety. Sekcja Kobieta „Falangi” 1934–1950*, Lublin 2011.

¹² AAN, SOLK, sygn. 323, Sprawozdanie..., s. 24; AP Warszawa, Komitet Warszawski PPR, sygn. 156, s. 15, Protokół z zebrania instruktoerek, które odbyło się w Wydziale Kobiecym przy KW dnia 31 VII 1946 r.

czenie poruszyły serca, to rzeczywistość polityczna i panujące stosunki wpłynęły negatywnie na decyzję niektórych kobiet o powrocie na stałe do ojczyzny. W ramach rewizyty przedstawicielki SOLK uczestniczyły w Zjeździe Kobiet Polskich we Francji¹³.

Obie organizacje wydawały własne czasopisma. O ile SOLK, licząca więcej członkiń¹⁴ i potencjalnych czytelniczek wydawała w latach 1945–1947 aż 10 tytułów, to ZKMK wydawała comiesięcznie „Biuletyn Związku Kobiet Polskich im. Marii Konopnickiej”.

Oczywiście inna była skala działalności obu stowarzyszeń, liczba członkiń, funduszy, inne zadania stawiały przed nimi władze zwierzchnie. „Konopniczanki” nigdy nie mogły pozwolić sobie na zakładanie własnych placówek opiekuńczo-wychowawczych, zarówno ze względów finansowych jak i prawnych. Polki we Francji działały pod bacznym okiem policji i służb specjalnych, a duża część ich działalności odbierana była jako szkodliwa dla państwa francuskiego. Organizowanie nauki polskiego i wiedzy o Polsce było sprzeczne z polityką asymilacyjną, nawoływanie do repatriacji groziło pozbawieniem Francji dobrze przeszkolonej grupy robotników, a udział w strajkach o lepsze warunki pracy osłabiał sytuację ekonomiczną kraju. Tymczasem SOLK funkcjonowała na swoim terenie i pełniła rolę kolejnego pasa transmisyjnego partii, tym razem skierowanego do kobiet. Działała na rzecz państwa a nie przeciw. Pracę głównie prowadziła w zakładach pracy, podczas gdy „Konopniczanki” opierały się na niepracujących zawodowo gospodyniach domowych, co w pewien sposób utrudniało dotarcie do członkiń, zorganizowanie miejsca na zebranie i werbunek nowych działaczek.

Po rozwiązaniu ZKMK ważniejsze działaczki ekspulsowano do Polski. Zwykle członkinie zajęły się własnymi sprawami nie zakładając innej organizacji, co najwyżej wstępując w szeregi stowarzyszeń francuskich i emigracyjnych o charakterze mniej wywrotowym. SOLK przekształciła się w Ligę Kobiet, organizację bardziej zcentralizowaną i upolitycznioną.

Poniżej zamieszczono statuty oraz dokumenty informujące o założeniach ideowych organizacji. Znajdują się one w Archiwum Akt Nowych w Warszawie w zespołach Związków Kobiet Polskich we Francji im. Marii Konopnickiej, Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet oraz Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej. Źródła przyto-

¹³ AAN, ZKMK, sygn. 350-II-2, s. 12, Sprawozdanie z ZKMK we Francji od 1946 do 1948 r.; AAN, SOLK, sygn. 323, Sprawozdanie..., s. 26.

¹⁴ SOLK liczyła pod koniec 1946 r. 190 tys. członkiń, a więc dziesięciokrotnie więcej niż w tym samym czasie „Konopniczanek”. W listopadzie 1948 r. członkiń było już 730 tys., podczas gdy liczba ZKMK utrzymywała się na tym samym poziomie.

czono w całości, poprawiono błędy ortograficzne i literowe, uwspółcześniono pojedyncze słowa. Całość opatrzone niezbędnymi przypisami tekstowymi i rzeczowymi.

Dokument nr 1

Paryż, kwiecień 1946 – Statut Związku Kobiet Polskich im. „Marii Konopnickiej”¹⁵.*Rozdział I.**Cel – Nazwa – Siedziba – Czas Istnienia.*

Art. 1. Osoby, które uznały ten statut i spełniają warunki wyszczególnione poniżej, zawiązały stowarzyszenie; działalność stowarzyszenia regulowana jest przez prawo z dn. 1-go lipca 1901¹⁶ i przez niniejszy statut.

Art. 2. Celem stowarzyszenia jest pogłębienie przyjaźni francusko-polskiej, pomoc niezamożnym rodzinom polskim, rodzinom ofiar nazizmu a mianowicie sierotom i wdowom po rozstrzelanym i deportowanym. Działalność kulturalno-oświatowa.

Art. 3. Stowarzyszenie przyjmuje nazwę Związku Kobiet Polskich imienia „Marii Konopnickiej”.

Art. 4. Jego siedzibą jest lokal pod adresem: 5 rue de Lota, Paris, XVI-ème¹⁷. Decyzją Zarządu Głównego siedziba ta może zostać przeniesiona w każdy inny punkt Paryża.

Art. 5. Czas istnienia stowarzyszenia jest nieograniczony.

*Rozdział II**Skład stowarzyszenia – składki*

Art. 5. Członkiem stowarzyszenia może być każda osoba uznana przez Zarząd Główny i płacąca składkę miesięczną w wysokości 5-ciu franków. Nie może zostać przyjęta do stowarzyszenia osoba, która splamiła swój honor współpracą z hitlerowcami lub ich agentami.

Art. 7. Przestają być członkami stowarzyszenia osoby, które:

- listem skierowanym do Zarządu Głównego zgłosiły swą dymisję,*
- wykreślone zostały przez Zarząd bądź też za nieopłacenie składki za 6 miesięcy, po umowie, bądź też, z poważnych powodów, po wysłuchaniu ich wyjaśnień.*

¹⁵ Statut został w kwietniu 1946 roku zatwierdzony przez Ministra Spraw Wewnętrznych Francji. Francuska wersja nosi datę o rok wcześniej. Polskie organizację skarżyły się na długą procedurę wpisania ich na oficjalną listę stowarzyszeń, być może i w tym wypadku było podobnie.

¹⁶ Loi du 1 juillet 1901 relative au contrat d'association (Prawo z 1 VII 1901 r. w sprawie umowy o stowarzyszeniach) – Ustawa o wolności zrzeszania się, która wraz z dekretem z 16 VIII 1901 r. stanowią podstawowe teksty prawne, na których stowarzyszenia do dziś opierają swoją działalność.

¹⁷ Był i nadal jest to dobry adres w typowo mieszczańskiej dzielnicy Paryża.

Art. 8. *Jedynie majątek stowarzyszenia odpowiada za zobowiązania, zaciągnięte przez nie. Żaden z jego członków, ani z członków jego administracji nie może zostać pociągnięty do osobistej odpowiedzialności z tego tytułu.*

Rozdział III Administracja

Art. 9. *Najwyższą władzą stowarzyszenia jest Zjazd Krajowy. Zjazd Krajowy składa się z delegatów, wybranych na zgromadzeniach miejscowych. Zjazd jest zwoływany przez Zarząd Główny co najmniej raz do roku w miejscu i w czasie wyznaczonym w rozesłanych zawiadomieniach. Zjazd nadzwyczajny może zostać zwołany na żądanie co najmniej 1/5 organizacji miejscowych, lub też mocą decyzji Zarządu Głównego, powziętej większością 2/3 głosów. Zawiadomienia o Zeździe są rosyłane co najmniej na miesiąc przed ustaloną datą, podając porządek dzienny obrad Zjazdu. Zjazd ustala program działalności i pracy stowarzyszenia i wybiera Zarząd Główny. Zjazd pobiera uchwały większością głosów delegatów obecnych.*

Art. 10. *Stowarzyszeniem kieruje Zarząd Główny, wybierany przez Zjazd Krajowy na rok, przez głosowanie tajne, stosunkową większością głosów delegatów obecnych. Zarząd Główny składa się z 7-miu członków: przewodniczącego, zastępcy przewodniczącego; sekretarza, skarbnika i 3 – assessorów¹⁸. W pierwszym roku funkcje te są podzielone jak następuje: Przewodnicząca: Aniela Makuch [...] ¹⁹, Zastępca Przewodniczącego: Stefania Czarnecka [...] Sekretarka: Mina Chmielewska, Skarbniczka: Janina Konina. Zarząd Główny zbiera się zwołany przez przewodniczącego lub też, na żądanie 3-ch z jego członków. Uchwały są pobierane większością głosów członków obecnych. Ważność powziętych uchwał wymaga obecności co najmniej 4-tych członków.*

Art. 11. *Zarząd Główny wyposażony jest we władze, umożliwiającą mu przeprowadzenie wszystkich aktów i operacji dozwolonych stowarzyszeniu i które nie wymagają uchwały Walnego Zgromadzenia.*

Art. 12. *Biuro Zarządu korzysta z następujących pełnomocnictw: Prezes zapewnia wykonanie uchwał Zarządu i prawowitą działalność stowarzyszenia. Zastępuje stowarzyszenie przed sądem i we wszystkich aktach życia cywilnego. Może się kazać zastępować przez pełnomocników dla jednej lub kilku spraw określonych. Zastępca prezesa pomaga prezesowi w wykonaniu jego funkcji i za-*

¹⁸ Assesseurs – fr. zastępcy.

¹⁹ W nawiasach pominięto adresy zamieszkania funkcyjnych.

stępuje go w razie choroby lub nieobecności. Sekretarz jest odpowiedzialny za zawiadomienia, redakcje protokołów, korespondencja i utrzymanie rejestrów, przewidzianych przez prawa z 1901-go r. Skarbnik prowadzi rachunkowość stowarzyszenia, inkasuje dochody, wydaje pokwitowania i prowadzi wszystkie operacje pieniężne w imieniu stowarzyszenia.

Rozdział IV

Walne Zgromadzenie

Art. 13. Zgromadzenie oddziałów miejscowych odbywa się raz do roku w dniu wyznaczonym przez ogłoszenie, celem wyboru biura składającego się: z prezesa, sekretarza, skarbnika i trzech członków biura, oraz komisji rewizyjnej złożonej z 3-ch członków. Zebrania zwyczajne oddziałów miejscowych zwołane są przez biuro, albo na żądanie co najmniej jednej trzeciej członków oddziałów.

Art. 14. W razie konieczności i na podstawie uchwały Zarządu Głównego zostaną stworzone okręgi.

Art. 15. Na zjeździe i na zebraniach oddziałów miejscowych uchwały pobierane są większością głosów obecnych członków. W razie równości głosów – głos prezesa jest decydujący. Każdy członek lub delegat dysponuje jednym głosem.

Art. 16. Dla ważności uchwał konieczna jest na zebraniach miejscowych obecność co najmniej 1/4 członków stowarzyszenia, a na Zjeździe przynajmniej 1/4 oddziałów miejscowych. W razie niespełnienia tego warunku zebranie lub Zjazd zwołane są na nowo. Drugie zebranie pobiera ważne uchwały bez względu na ilość obecnych członków.

Art. 17. Protokół obrad i pobrane uchwały wpisane są do specjalnych rejestrów i podpisane przez członków biura. Kopie lub wyciągi z tych protokołów podpisane będą przez prezesa lub dwóch członków biura.

Rozdział V

Dochody Stowarzyszenie – Fundusz rezerwy.

Art. 18. Dochody stowarzyszenia składają się:

1. ze składek członkowskich
2. z ewentualnych subwencji
3. z procentów i z zarobku jakie przynoszą majątek i wartość przez nie posiadane.

Rozdział VI

Rozwiązanie – Publikacje

Art. 19. Rozwiązanie stowarzyszenia lub połączenie się z innym stowarzyszeniem o podobnych celach może być postanowione tylko przez Zjazd Krajowy większością 2/3 głosów. W razie rozwiązania

dobrowolnego lub przymusowego, Zjazd wyznacza jednego lub więcej komisarzy odpowiedzialnych za likwidację majątku stowarzyszenia. Zjazd określa warunki i użytek jaki ma być zrobiony z czystego aktywu pozostającego po uregulowaniu długów stowarzyszenia.

Art. 20. Zarząd Główny wypełnił wszystkie formalności deklaracji i publikacji przepisanych przez prawo z 1-go lipca 1901 r. i przez dekret 16-go sierpnia tego samego roku. Sekretarzowi udzielone są pełnomocnictwa z tym celu.

Niniejszy statut podpisany został przez Ministra Spraw Wewnętrznych dnia 1-go kwietnia pod numerem 79501-9105. Paryż, kwiecień 1946.

Źródło: AAN, Związek Kobiet Polskich we Francji im. Marii Konopnickiej, sygn. 350-II-4, k. 1-3, mps., kopia.

Dokument nr 2

Paryż, b.d.d. – Związek Kobiet Polskich im. Marii Konopnickiej i jego cele i zadania.ZWIĄZEK NASZ NAZYWA SIĘ ZWIĄZKIEM KOBIEC POLSKICH IMIENIA MARII KONOPNICKIEJ

Ta wielka poetka, której imię przyjęliśmy jako godło naszego związku, była prawdziwą patriotką polską.

Żadna krzywda dziecięca, żadna niedola, robotnicza czy chłopska, ciężki los tułacza polskiego – nie były jej obojętne. Świadczy o tym cała jej twórczość, w której w przepięknej formie poetyckiej poruszane są wszystkie te tematy. Imię jej związane będzie na wieki z hymnem „Roty” – wyrazem niezłomnej woli ludu polskiego dla zachowania polskości.

Gdy krwawy najeźdźca ogniem i mieczem niszczył nam ojczyznę, serca nasze trwożę się napępniały na myśl o naszych bliskich pozostałych w kraju. Gdy ten sam najeźdźca podbił piękną ziemię francuską, na której żyjemy – nienawiść nasza była podwójna. Z tej nienawiści do ciemności i miłości dla naszej ojczyzny powstał czyn: gdy mężczyźni porwali za broń, my kobiety polskie również stanęłyśmy do walki. A walka nasza, choć nie zawsze toczyła się z bronią w rękę, była równie ważna, jak walka mężczyzn.

Niestrudzony legion kobiet, w pogodę i słońce, w śnieg i mróz przemykał się każdego dnia przez oka sieci szpiclów i policji, przynosił rozkazy, ulotki, gazety i broń, przynosił uśmiech i dobre słowo, podnoszące na duchu²⁰.

Kobiety przeprowadzały do szeregów powstańczych Polaków, którzy przemocą wcieleni do armii niemieckiej skorzystali z pierwszej okazji, by uciec i broń skierować przeciw nienawistnemu wrogowi; inne znowu znajdowały drogę do bohaterskich jeńców sowieckich, którzy obdarci i głodem morzeni uciekali z niewoli, by wrócić do szeregów walczących.

Kobiety zbierały żywność i odzież dla partyzantów, leczyły ich i pielęgnowały, prały dla nich bieliznę; troskliwą opieką otaczały dzieci i wdowy po poległych na posterunku bohaterach.

²⁰ Udział Polek we francuskim ruchu oporu opisuje K. Kozłowska, *Polki w Résistance*, Warszawa 1977. Zob. również J. Rutkowski, *Czas walk, klęsk i zwycięstwa. Wspomnienia dąbrowszczaka*, Wrocław 1980.

Kobiety polskie brały udział we wszystkich manifestacjach kobiet francuskich i narażały życie swych rodzin, popierając swych mężów w strajkach.

Walnie przyczyniły się kobiety polskie swą działalnością do zwycięstwa nad hitleryzmem.

*

Jest wiele zagadnień, które nas, kobiet, specjalnie obchodzą i dlatego znalazłyśmy się w naszym kobiecym związku imieniu Marii Konopnickiej. Ale że, jako Polkom, bliskie nam są wszystkie sprawy, tyżące naszej ojczyzny i naszego narodu – organizacja nasza wstąpiła do Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego²¹, skupiającego wszystkie organizacje demokratyczne wychodźstwa i uznano oficjalnie przez tymczasowy rząd polski w Lublinie. Jako patriotki i demokratki uznajemy autorytet i legalność tylko tego rządu, bo przez szereg historycznych reform, z których najważniejszą jest reforma rolna, rzucił on już teraz, jeszcze w ogniu walki, podwaliny pod prawdziwie demokratyczną Polskę Ludową, która będzie matką, a nie macochą dla swych dzieci.

W Związku naszym jest miejsce dla każdej uczciwej Polki, bo nasze cele i zadania są celami i żądaniami, które leżą na sercu każdej polskiej kobiecie.

I. Wszystkie nienawidzimy wojny, bo wojna rozbija nam dom rodzinny, skazuje na nędzę i poniewierkę i zabiera nam nasze dzieci. Hitleryzm rozpętał tę najstraszliwszą z wojen; a groza jej będzie trwała, a widmo jej powrotu będzie nam sen z oczu spędzało – dopóki faszyzm nie będzie obalony wszędzie, na całej kuli ziemskiej.

Dlatego pierwszym naszym zadaniem jest: pomóc w dobieciu faszyzmu-hitleryzmu otaczając najczulszą opieką naszych braci, mężów i synów, którzy w szeregach FFP²² i w armiach polskich prowadzą w dalszym ciągu, we Francji i Polsce, walkę z hitleryzmem.

II. Żadna kobieta nie jest obojętna na smutek i nędzę, a najbardziej nas boli niedola dziecięca. Dlatego więc

a. staramy się otoczyć opieką macierzyńską dzieci, które tej opieki są pozbawione. Ich ojcowie, a często matki złożony swe życie w ofierze po to, żeby żadne dziecko nie zaznało już nigdy okrucieństw wojny.

²¹ Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego we Francji – powstał w kwietniu 1944 r. na wzór francuskiego KWN jako centrala skupiająca polskie organizacje „demokratyczne” we Francji. Przekształcony w 1945 w Radę Narodową Polaków we Francji.

²² Forces Françaises de l'intérieur (Francuskie siły wewnętrzne) – wojsko stworzone w marcu 1944 r. z połączenia partyzantki z oddziałami zawodowych żołnierzy, równoczesne z zjednoczeniem politycznym ugrupowań od skrajnej lewicy po zwolenników generała de Gaulle'a.

b. pomagamy wdowom, które mężów swych posłały w bój dla tego samego wielkiego celu.

c. pamiętać o starcach i innych nieszczęśliwych, których położenie na obczyźnie jest szczególnie ciężkie – jest również naszym zadaniem.

Wiele z pomiędzy nas marzy o powrocie do kraju. Wiele związało swą przyszłość z życiem we Francji. Ale wszystkie pragniemy lepszego, szczęśliwszego życia.

Możliwość życia cudzoziemca we Francji jest związana z demokracją. Reakcja szczuje na cudzoziemców. Jest to stara i wypróbowana w jej rękach broń: żeby odwrócić uwagę ludu rosyjskiego od przyczyn swej strasznej niedoli, carat urządzał pogromy na Żydów i Ormian. W tym samym celu Hitler stworzył teorię rasistowską. Otumaniał własny naród, aby móc później, zaczawszy od pogromów na Żydów, kobiety i dzieci – skończyć na Polakach i wszystkich innych ludach, które zdołał uciemieżyć.

Żeby rozbić jedność ludu we Francji, reakcja posługuje się hasłem „cudzoziemca”. Tylko we Francji demokratycznej Polka nie będzie się czuła przybłądą.

Demokracja stara się jak najprędzej dźwignąć Francję z ruin i zgłiszczy. Reakcja, 5-ta kolumna, sabotuje tę odbudowę.

III. Musimy wziąć czynny udział wespół z ludem francuskim w odbudowie Francji; wyszukiwać i unieszkodliwiać sabotażystów i kolaboracjonistów w naszych i francuskich szeregach.

Ale jeśli chcemy pozostać na ziemi francuskiej – musimy zdobyć sobie szacunek i uznanie ludu francuskiego. Dlatego musimy przedstawić mu prawdziwe oblicze wychodźstwa; tłumaczyć, że nasza praca przyczyniła się do dobrobytu Francji, tak samo, jak nasza walka przyczyniła się do odzyskania jej niepodległości.

Pracujemy ręką w rękę z miejscowymi komitetami kobiet francuskich, kobiet, które okazały nam wiele pomocy i przyjaźni w czasach nielegalnej działalności. Popieramy i bierzemy udział we wszystkich wystąpieniach dla uzyskania praktycznych ulg w życiu codziennym.

Zdobywając sobie przyjaźń i uznanie ludu francuskiego, zapoznając go z naszą przeszłością i kulturą, tłumacząc, że lud polski nie miał nic wspólnego z faszystowską kliką, która doprowadziła Polskę do upadku i której politykę w dalszym ciągu prowadzi emigracja londyńska - przyczyniamy się do przyjaźni francusko-polskiej.

IV. Chcemy, żeby dzieci nasze umiały po polsku.

Organizujemy szkoły polskie tam, gdzie ich nie ma. Otaczamy opieką szkoły i nauczycieli.

V. Wszystkie pragniemy nie tylko życia lepszego, ale piękniejszego, ciekawszego. Chcemy się uczyć. Chcemy widzieć rzeczy godne obejrzenia. W tym celu urządzamy odczyty o Polsce i Francji, o wychowaniu dzieci i higienie, zbieramy książki i tworzymy biblioteki. Robimy wycieczki do teatrów i muzeów, na koncerty i wystawy malarzy. Urządzamy kursy wieczorowe dla dorosłych języka polskiego.

Żadna z nas nie chce czuć się przybłądą na ziemi, w którą wsiąkł nasz znój i nasza krew.

VI. Pragniemy, żeby nasz pobyt tutaj był zabezpieczony. Żeby karty nasze były przedłużane bez szyskan, żebyśmy nie były wypędzane precz, przez fantazję jakiegoś reakcyjnego urzędnika. Żeby naturalizacja tych, którzy tego sobie życzą, odbyła się bez trudności. Dlatego pomagamy w rozbudowie ogólno-emigracyjnego Ośrodka Działań i Obrońców Wychodźstwa (CADI)²³. Zuracamy się do jego centrali w Paryżu, lub do jego oddziałów prowincjonalnych we wszystkich wypadkach, gdy nas spotka niesprawiedliwość ze strony urzędów.

VII. Wiele z nas wróci do Polski. Z podniesionym czołem pokazemy się w kraju naszym siostram, które walczyły w straszliwych warunkach przeciw pruskiemu żoldactwu. Śmiało powiedzieć będziemy mogły, że i my naszą walką, tutaj przyczyniliśmy się do klęski tego samego wroga. Ale pragniemy, żeby powrót nasz był zabezpieczony. Będziemy się starać o ulaskawienie przejazdu na kolejach francuskich i polskich. O zwrot kosztów za pozostawiony dobytek, lub uniemożliwienie przewiezienia go. O zorganizowanie dla kobiet i dzieci ośrodków przyjęć w kraju.

*

W szeregach naszych jest miejsce dla każdej uczciwej Polki, bo każda kobieta: matka różańcowa i niewierząca, komunistka i bezpartyjna, socjalistka i członkini TUR'a nienawidzi wojny i faszyzmu; bo robotnica i chłopka, nauczycielka i lekarka, gospodyni domowa i artystka, chcą żyć i pracować w godności ludzkiej i korzystać z dorobków kultury; bo każda z nas chce przyczynić się do odbudowy Polski; bo każda pragnie, aby ojczyzna nasza stała się matką dla wszystkich swych dzieci; bo wszystkie pragniemy, aby lud francuski uważał nas za przyjaciół, a kobiet francuskie za siostry.

²³ Centre d'action et de défense des immigrés – ośrodek założony przez FPK wiosną 1944 r. zajmujący się ochroną przed represjami obcokrajowców z komunistycznego ruchu oporu.

*I dlatego łączymy się razem w Związku Kobiet Polskich imienia
Marii Konopnickiej.*

Źródło: AAN, Związek Kobiet Polskich we Francji im. Marii Konopnickiej, sygn.
350-II-4, k. 18-20, mps., kopia.

Dokument nr 3

Warszawa, b.d.d. [1947] – Statut Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet²⁴.

I. Nazwa, siedziba, teren działania.

§ 1. Stowarzyszenie nosi nazwę: „Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet” w dalszych paragrafach zwana Ligą.

§ 2. Siedzibą władz centralnych jest m. st. Warszawa.

§ 3. Liga rozciąga swą działalność na obszar Rzeczypospolitej Polskiej i poza jej granicami w wypadkach kiedy realizacja celów Ligi tego wymaga.

II. Charakter stowarzyszenia.

§ 4. Liga jest uznana za Stowarzyszenie wyższej użyteczności²⁵.

§ 5. Liga posiada osobowość prawną, może przyjmować zapisy i darowizny oraz nabywać majątek ruchomy bez ograniczeń i bez potrzeby uzyskania zezwoleń, przewidzianych w przepisach specjalnych, regulujących sprawę zapisów i darowizn oraz nabywanie majątku przez osoby fizyczne i prawne.

§ 6. Jako organizacja społeczna wyższej użyteczności, posiadająca szczególne znaczenie dla społeczeństwa i dla Państwa, Liga ma prawo – w ramach obowiązujących przepisów – do korzystania ze szczególnych ulg i zwolnień w podatkach i opłatach państwowych, a także ze specjalnych na rzecz jej danin.

§ 7. Władze, agendy i funkcjonariuszki Ligi korzystają z prawa otrzymania poparcia i pomocy władz państwowych i samorządowych w związku z wykonywaniem swoich czynności urzędowych.

§ 8. W łonie Ligi mogą być tworzone agendy specjalne, służące celom i zadaniom Ligi i działające na zasadzie regulaminów uchwalonych dla nich przez Walne Zgromadzenie na wniosek Zarządu Głównego Ligi.

§ 9. Dla realizacji swoich celów Liga ma prawo organizowania i prowadzenia przedsiębiorstw handlowych i wytwórczych, wstępowania w spółki oraz spółdzielnie. O potrzebie i konieczności tego rodzaju działalności decyduje Zarząd Główny.

---

²⁴ Statut stanowił załącznik nr 1 do najprawdopodobniej pisma przewodniego skierowanego przez Ligę do MPiOP, bowiem samo sprawozdanie oznaczone jest dopiskiem „Zał. Nr 6”.

²⁵ Miała prawo prowadzić przedsiębiorstwa handlowe i wytwórcze, wstępować w spółki i tworzyć spółdzielnie.

III. Cele i środki działania Stowarzyszenia.

§ 10. Celem Ligi jest:

- a. Walka o stały i sprawiedliwy spokój świata, oparty na zasadach demokratycznych.
- b. Obrona praw i interesów kobiety.
- c. Obrona interesów rodziny z poszczególnym uwzględnieniem interesów dziecka.
- d. Wychowanie kobiety, obywatelki świadomej swych praw i obowiązków w stosunku do Ojczyzny i społeczeństwa.
- e. Czynny udział w pracy Państwa i w jego odbudowie.

§ 11. Dla osiągnięcia wymienionych w § 10 celów, Liga:

- a. Organizuje kobiety w Koła, oraz prowadzi samodzielne placówki pracy szkoleniowej, społecznej, opiekuńczej, zarobkowej itp.
- b. Czuwa nad projektem ustaw, dekretów, rozporządzeń itp. obchodzących kobiety oraz nad ich stosowaniem w życiu.
- c. Czuwa nad odpowiednim obsadzeniem stanowisk w dziedzinie ochrony pracy i opieki społecznej, nad zakładaniem dostatecznej ilości urzędzeń ochronnych i opiekuńczych dla dzieci itp. W razie konieczności sama będzie zakładać potrzebne placówki.
- d. Pilnuje zakładania i prowadzenia odpowiedniej ilościowo i jakościowo sieci szkół ogólnokształcących i zawodowych dla kobiet, prowadzi w miarę potrzeby we własnym zakresie kursy, pokazy, wystawy itp. Dążyć będzie do powołania Naukowego Instytutu Gospodarstwa Domowego, który zająłby się naukowym opracowaniem podstaw organizacji gospodarstwa domowego, odżywiania, higieny itp.
- e. Prowadzi szereg akcji wydawniczych.

IV. Członkinie Stowarzyszenia, ich prawa i obowiązki.

§ 12. Członkinie Ligi dzielą się na:

- a. zwyczajne
- b. honorowe

§ 13. Zwyczajną członkinią Ligi może być kobieta od lat 19-tu, przyjęta przez właściwy Zarząd po uprzednim złożeniu deklaracji.

§ 14. Członkinie współdziałają w realizacji celów Ligi, wpłacając jednorazowe wpisowe, składkę miesięczną, której wysokość ustala Ogólnokrajowy Zjazd Delegatek. Z chwilą przyjęcia przez Koło członkini dostaje legitymację, wystawioną przez Zarząd Powiatu lub Miejski.

- § 15. Każda członkini zwyczajna obowiązana jest:
- regularnie płacić ogólnie ustaloną lub zadeklarowaną składkę;*
  - uczestniczyć w zebraniach członkiń, oraz uczestniczyć w realizowaniu zamierzeń Ligi.*
- § 16. Członkini zwyczajna ma prawo do:
- uczestniczenia w ogólnych zebraniach Koła, zabierania głosu i stawiania wniosków, oraz biernego i czynnego prawa wybierania do Władz Koła i wyższych;*
- korzystania ze świadczeń i urządzeń Ligi zgodnie z obowiązującymi regulaminami.*
- § 17. Członkostwo gaśnie przez:
- śmierć członkini lub likwidacja Ligi;*
  - dobrowolne wystąpienie zgłoszone Zarządowi Koła na piśmie przy jednoczesnym zapłaceniu składek;*
  - na skutek zalegania składek przez 6 miesięcy;*
  - na skutek skazania prawomocnym wyrokiem sądowym za przestępstwa hańbiące lub popełnione z chęci zysku albo za zbrodnię, jak również skazanie na karę pozbawienia praw publicznych albo obywatelskich praw honorowych.*
- § 18. Członkini polega na zawieszeniu w czynnościach i oddaniu pod sąd koleżeński, gdyż:
- nie przestrzega statutu, regulaminu, instrukcji oraz nie podporządkowuje się uchwałom Władz Ligi;*
  - działa na szkodę Ligi;*
  - toczy się przeciwko niej postępowanie karne z oskarżenia publicznego.*
- § 19. Zawiesić członkinie w prawach członkowskich i oddać pod sąd koleżeński mają prawo: Zarząd Główny, Zarząd Powiatowy, Zarząd Wojewódzki lub Miejski. W przypadkach nagłych prawo zawieszenia przysługuje również Zarządowi Koła lub pełnomocniczce Zarządu Głównego, Zarządu Wojewódzkiego, Zarządu Powiatowego i Miejskiego, przy czym zawieszenie to winno być potwierdzone przez właściwy Zarząd najmniej w przeciagu jednego miejsca. Członkinie Władz Ligi może zawiesić w prawach członkowskich tylko ta władza, w skład której wchodzi, lub władza hierarchicznie wyższa.
- § 20. Członkiniom szczególnie zasłużonym dla Ligi, jak również dla ruchu kobiecego w Polsce może być nadana przez Ogólnokrajowy Zjazd godność członka honorowego Ligi.

V. Organizacja Ligi.

§ 21. Członkinie Ligi grupują się w Koła, które tworzy się bądź na podstawie zasięgu terytorialnego, bądź na podstawie zgrupowania członkiń, zatrudnionych w jednej instytucji lub jednym zakładzie pracy.

§ 22. W każdym wypadku Zarząd Koła winien być zatwierdzony przez Zarząd Powiatowy lub Miejski.

§ 23. Zespół Kół terenowych i miejsc pracy w obrębie jednego powiatu lub miasta stanowi organizację powiatową lub miejską. Władzami tej organizacji, zatwierdzonymi przez Zarząd Wojewódzki są:

- a. Powiatowy lub Miejski Zjazd Delegatek
- b. Zarząd Powiatowy lub Miejski
- c. Komisja Rewizyjna Powiatowa lub Miejska
- d. Powiatowy lub Miejski sąd koleżeński.

Sposób powołania władz, ich skład i kompetencje ustala się osobnymi regulaminami.

§ 24. Pracami koła kieruje Zarząd Koła, składający się z 3-5 osób (przewodnicząca, sekretarka, skarbniczka, członkinie) wybieranych przez ogólne zebranie wszystkich członkiń Koła raz do roku.

§ 25. Wszystkie organizacje powiatowe i miejskie, działające na terenie jednego województwa, tworzą organizację województwa z siedzibą w mieście wojewódzkim. Władzami tej organizacji, zatwierdzonymi przez Zarząd Główny są:

- a. Wojewódzki Zjazd Delegatek
- b. Rada Wojewódzka
- c. Zarząd Wojewódzki
- d. Wojewódzki Komisja Rewizyjna
- e. Wojewódzki Sąd Koleżeński

Sposób powołania władz, ich skład i kompetencje ustala się osobnymi regulaminami.

§ 26. Wszystkie Zarządy Wojewódzkie podlegają bezpośrednio Zarządowi Głównemu.

§ 27. Organizacja członkiń Ligi w ośrodkach polskich zagranicą opiera się na analogicznych zasadach, jak organizacja w kraju. Zespół Kół w danym kraju tworzy organizację państwową, która jest równorzędna organizacji wojewódzkiej w Polsce. Zarząd Ligi w danym kraju jest zatwierdzony i podlega Zarządowi Głównemu w Polsce.

VI. Władze Główne Ligi.

§ 28. Władzami Głównymi Ligi są:

- 1) Ogólnokrajowy Zjazd Delegatek
- 2) Rada Główna
- 3) Zarząd Główny

- 4) Główna Komisja Rewizyjna
- 5) Centralny Sąd Koleżeński.

A. Ogólnokrajowy Zjazd Delegatek

§ 29. Ogólnokrajowy Zjazd Delegatek jest najwyższą władzą Ligi.

§ 30. W Zjeździe biorą udział:

- a. Delegatki poszczególnych ogniw organizacyjnych krajowych i zagranicznych wg uchwalonego każdorazowo przez Zarząd Główny klucza, który winien być podany do wiadomości całej organizacji na 8 tygodni przez Zjazdem.
- b. Członkinie honorowe Ligi,
- c. Członkinie Zarządu Głównego,
- d. Członkinie Głównej Komisji Rewizyjnej,
- e. Członkinie Centralnego Sądu Koleżeńskiego,
- f. Członkinie prezydów Zarządów Wojewódzkich.

§ 31. Ogólnokrajowy Zjazd Odbywa się przynajmniej raz na 3 lata, a jego data musi być ogłoszona co najmniej 3 miesiące przed tym.

§ 32. Wszystkie wnioski na Zjazd powinny być zgłoszone bezpośrednio do otwarcia Zjazdu i zaopatrzone 10-ma podpisami. Wnioski późniejsze mogą być rozpatrywane jako dezyderaty.

§ 33. Uchwały zapowiadają zwykłą większością głosów przy obecności przynajmniej połowy osób uprawnionych do głosowania z wyjątkiem wniosków o likwidację Ligi, zmianie statutu, o czym mówią specjalne paragrafy.

§ 34. Do kompetencji Ogólnokrajowego Zjazdu należy:

- a. rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań, bilansów Zarządu Głównego, udzielanie absolutorium Zarządowi Głównemu oraz wysłuchanie, przyjęcie lub odrzucenie sprawozdań Głównej Komisji Rewizyjnej i Centralnego Sądu Koleżeńskiego.
- b. Zatwierdzenie wytycznych planu pracy, budżetu na okres kadencji następnego Zarządu.
- c. Podejmowanie uchwał przy przedmiocie kupna i sprzedaży nieruchomości, ustanowienie na nie prawa użytkowania i zaciągania zabezpieczonych hipotecznie pożyczek.
- d. Wybór i odwołanie członków Zarządu Głównego, Głównej Komisji Rewizyjnej i Centralnego Sądu Koleżeńskiego.

§ 35. Nadzwyczajny Ogólnokrajowy Zjazd Delegatek może być zwołany dla specjalnych spraw przez Zarząd Główny, na żądanie połowy województw lub Głównej Komisji Rewizyjnej w miesiąc po złożeniu Zarządowi Głównemu żądania.

B. Rada Główna.

§ 36. Radę Główną stanowią:

a. Zarząd Główny

b. Przewodniczące wszystkich Zarządów Wojewódzkich.

§ 37. Rada Główna zbiera się co najmniej 2 razy do roku.

§ 38. Do uprawnień Rady Główniej należy przyjmowanie, rozpatrywanie i opiniowanie sprawozdań Zarządu Głównego oraz zatwierdzenie planu pracy i budżetu na okres 6 miesięcy, ponadto omówienie aktualnych zagadnień prac Ligi.

§ 39. Uchwały Rady Główniej zapadają zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy członków.

C. Zarząd Główny.

§ 40. Zarząd Główny jest organem wykonawczym i składa się z 21 członków i 7 zastępczyń, wybranych na przeciąg 3 lat. Przynajmniej 15 osób musi być ze stolicy, siedziby Zarządu Głównego.

§ 41. Zarząd Główny wybiera spośród siebie Prezydium w składzie: przewodniczącą, 3 vice przewodniczące, 2 sekretarzy i skarbniczka oraz Komitet Wykonawczy, składający się z 7 osób i stanowiący główne ciało wykonawcze. Sposób działania Prezydium i Komitetu Wykonawczego określa specjalny regulamin.

§ 42. Wybory do Władz Zarządu Głównego odbywają się przez głosowanie na kandydatki z listy, zgłoszonej przez ustępujący Zarząd po uzgodnieniu z Walnym Zjazdem Delegatesk.

§ 43. Posiedzenie Zarządu Głównego powinno odbywać się przynajmniej 4 razy do roku i są prawomocne przy obecności przynajmniej 11 członków.

§ 44. Zarząd Główny jako naczelną władzę kieruje całą pracą Ligi, reprezentuje je na zewnątrz, organizuje przedsięwzięcia na skalę ogólnokrajową i kontroluje ich wykonanie, zarządza majątkiem i kasą Ligi, kontroluje pracę wszystkich ogniw Ligi, mając prawo w trybie nadzoru zawieszać uchwały wszystkich Zarządów i Zjazdów terenowych, o ile pozostają w sprzeczności z dyrektywami i uchwałami kierownictwa Ligi oraz niniejszego statutu. Wszelkie zobowiązania, umowy, układy i inne akty, skutkiem których następuje lub może nastąpić zmiana majątku Ligi, podpisuje przewodnicząca i wiceprzewodnicząca oraz skarbniczka. Zarząd Główny może przekazać niektóre swoje kompetencje na poszczególne Zarządy Wojewódzkie.

D. Główna Komisja Rewizyjna.

§ 45. Główna Komisja Rewizyjna składa się z 5 członków i 3 zastępczyń, wybranych przez Ogólnokrajowy Zjazd Delegatesk na

przeciąg 3 lat. Posiedzenie Głównej Komisji Rewizyjnej są ważne w składzie przynajmniej 3 osób.

§ 46. Do działalności Głównej Komisji Rewizyjnej należy badanie finansów i gospodarki Ligi, stawianie wniosków na ogólnokrajowym Zjeździe Delegatesk odnośnie udzielania Zarządowi Głównemu absolutorium. Ma prawo w każdej chwili zażądać przedłożenia wszelkich ksiąg i dowodów finansowych Zarządu Głównego oraz innych Zarządów w porozumieniu z odnośnymi Komisjami Rewizyjnymi.

§ 47. Główna Komisja Rewizyjna obowiązana jest sprawdzać gospodarkę Ligi co najmniej raz na pół roku. Wyniki badań ksiąg i gospodarki Komisja ujmie w formie protokołu w którym umieszcza swoje spostrzeżenia i wnioski. Protokoły te Komisja Rewizyjna podaje do wiadomości Zarządowi Głównemu.

E. Centralny Sąd Koleżeński.

§ 48. Centralny Sąd Koleżeński składa się z 5 członkiń i z 3 zastępczyń, wybranych przez Ogólnokrajowy Zjazd Delegatesk na przeciąg 3 lat i orzeka w składzie przynajmniej 3 osób.

§ 49. Centralny Sąd Koleżeński orzeka w sprawach odwołań wniesionych w terminie 1 miesiąca od wyroku Sądu Wojewódzkiego, w sprawach wniesionych przez Zarząd Główny, w sprawach, w których stroną jest Członek Centralnych Władz Ligi oraz sprawach przewidzianych w niniejszym statucie.

§ 50. Centralny Sąd Organizacyjny oraz Wojewódzkie Sądy Organizacyjny, a zatwierdzonego przez Zarząd Główny.

VII. Finanse Ligi.

§ 51. Fundusze Ligi składają się z:

- 3) wpisowe i składek członkowskich
- 4) ofiarności publicznej, zapisów i darowizn
- 5) subwencji, udzielonych przez władze państwowe, samorządowe oraz instytucje prawa publicznego i prywatnego
- 6) wpływów nadzwyczajnych
- 7) dochodów z przedsiębiorstwa i majątku ruchomego i nieruchomego
- 8) procentów od kapitału i papierach procentowych
- 9) sprzedaży własnych nakładów i wydawnictw.

§ 52. Podział funduszy i ich użytkowanie określają specjalne regulaminy, opracowane przez Zarząd Główny i potwierdzone przez Ogólnokrajowy Zjazd Delegatesk.

§ 53. Rokiem obrachunkowym Ligi jest rok kalendarzowy.

§ 54. Liga prowadzi prawidłową księgowość w granicach niezbędnych dla ujawnienia jej majątku i stanu interesów. Przepis ten obowiązuje Władze Główne i władze Wydziałów Ligi. Zarząd Główny ustalił sposób prowadzenia księgowości.

§ 55. Wysokość wpisowego i składek ustali Ogólnokrajowy Zjazd Delegatesk.

VIII. Likwidacja Ligi i jej Oddziałów.

§ 56. W razie powzięcia przez Ogólnokrajowy Zjazd Delegatesk uchwały o likwidacji Ligi, likwidację przeprowadza Zarząd Główny, o ile uchwała nie upoważni do tego wybranych w celu likwidatorów w liczbie określonej uchwały.

§ 57. Ogólnokrajowy Zjazd Delegatesk ustali jednocześnie wytyczne w celu uregulowania wszelkich zobowiązań Ligi oraz postanowi o przeznaczeniu pozostałości majątku Ligi.

§ 58. Likwidację Koła Ligi przeprowadza Zarząd Koła, o ile uchwała członkiń lub władza nadrzędna nie wyznaczy do tego likwidatorów, przy czym pozostałość majątku Koła przechodzi do dyspozycji Zarządu Wojewódzkiego, Powiatowego, lub Miejskiego, właściwego dla danego Koła.

§ 60. Likwidacja Zarządów Wojewódzkich, Powiatowych i Miejskich Ligi winna być realizowana analogicznie do przepisów odnoszących się do likwidacji Koła.

IX. Przepisy końcowe.

§ 61. Jeżeli na terenie zamieszkania lub pracy osoby ubiegającej się o wpisanie na członkinię zwyczajną Ligi, nie zostało założone Koło miejscowe, członkinię przyjmuje stosownie do miejscowości Zarząd Powiatowy, Miejski, Wojewódzki lub Główny. W tym wypadku Zarządowi, który przyjął członkinię, przysługują wszystkie uprawnienia Zarządu Koła. Z chwilą powołania właściwego Koła lub Zarządu członkinię stają się automatycznie członkiem danego Koła i podlega odnośnemu Zarządowi.

§ 62. Uprawnienia Zarządów Kół miejscowych, Zarządów Powiatowych, Miejskich oraz Wojewódzkich nie odnoszą się do reprezentowania Ligi przed sądami przy aktach, dotyczących nieruchomości i praw hipotecznych, przyjmowania zapisów i darowizn obciążających, zaciągania pożyczek itp. czynności, przekraczających zakres zwykłego Zarządu. Odnośnie powyższego Zarządy poszczególne mogą uzyskać upoważnienia i pełnomocnictwa Zarządu Głównego.

X. Przepisy przejściowe.

§ 63. Statut niniejszy wchodzi w życie z dniem uchwalenia przez Ogólnokrajowy Zjazd Delegatesk.

§ 64. Członkinie-założycielki powołują tymczasowe władze Ligi.

§ 65. Tymczasowy Zarząd Główny uchwala wysokość wpisowego dla członkiń oraz tymczasowe regulaminy, obowiązujące w ramach organizacji.

§ 66. Do czasu powstania warunków statutowych Zarząd Główny może ustanowić Zarządy lub Delegatury Wojewódzkie dla załatwienia spraw bieżących i organizacyjnych, które posiadają uprawnienia do chwili wybrania Zarządu na I Zjeździe Wojewódzkim, zwołanym przez Zarząd Główny.

Źródło: AAN, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, sygn. 323, s. 1-9. mps., kopia.

Dokument nr 4

Warszawa, b.d.d. – Deklaracja ideowa Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet

Przeszło pięć lat ciążył na nami straszliwy koszmar niewoli hitlerowskiej. Z naszej pięknej stolicy pozostały gruzy i zgliszcze, wróg zniszczył tysiące naszych wsi i miast, okrył żałobą każdy nasz dom.

Dzięki bohaterskiej walce naszego ludu, dzięki bohaterstwu polskiego partyzanta i polskiego żołnierza, który przelewał krew swoją na wszystkich frontach świata, dzięki armiom sojuszniczym – zmartwychwstała Polska.

Zaczęła się wielka praca nad odbudową Ojczyzny naszej. I my, kobiety polskie, w pracy tej bierzemy wielki udział.

My kobiety polskie chcemy, aby łzy, krew i spustoszenia spowodowane wojną i okupacją, nie były daremne. Pragniemy przekazać naszym dzieciom pamięć cierpieniach i walce naszego Narodu, a jednocześnie nauki, wypływające z tragicznych doświadczeń przeszłości.

Faszyzm to wojna.

Przeszłość ta uczy nas, że wojna zabiera kobiecie męża, wyrzuca z ramion matek dzieci, rozbija ognisko domowe, sieje demoralizację. Wojnę tę rozpętał faszyzm. Kobieta polska nie zazna spokoju w trosce o los przyszłych pokoleń, póki faszyzm nie będzie wykolejony wszędzie, na całej kuli ziemskiej, bo wojna towarzyszy faszyzmowi jak cień.

Dlatego my – kobiety popierać będziemy walkę z faszyzmem, dzieci nasze wychowywać będziemy w kulcie naszych bohaterów, którzy padli w walce z hitlerowskim najeźdźcą o wolność i demokrację, wychowywać je będziemy w czci ideałów bohaterstwa, wolności, poszanowania godności ludzkiej.

Utrwalenie pokoju.

Dzieje wojny uczą nas, że demokracja zwyciężyła faszyzm, że demokracja gwarantuje pokój. My kobiety, upośledzone i pokrzywdzone przez swe położenie w społeczeństwie w ciągu wieków, najlepiej rozumiemy, że demokracja nam jest bliska i droga, bo demokracja to pokój, to równość, sprawiedliwość i wyzwolenie kobiety. Pragniemy, aby wszyscy ludzie mogli żyć w spokoju i braterskiej

współpracy, aby niepodległość naszej Ojczyzny była utrwalona raz na zawsze, aby dzieci nasze miały możliwość wychowania się, na uczciwych obywateli naszego kraju i pożytecznych ludzi. I dlatego czuwać będziemy nad utrwaleniem demokracji w Polsce.

My kobiety rozumiemy, że tak jak w rodzinie tak i w narodzie panować winna zgoda, jedność i współpraca.

Koniecznym warunkiem szybkiej odbudowy Polski jest przyjaźń ze wszystkimi narodami słowiańskimi, z najpotężniejszym z nich, Związkiem Radzieckim, ponieważ tylko wspólna obrona słowiańszczyzny przed zaborczością germańską jest gwarancją naszej niepodległości.

Chcemy nawiązać stosunki z demokratycznymi organizacjami w innych krajach, by ogniwa pracy dla pokoju i szczęścia ludzkości objęły świat cały.

Kobiety w odbudowie Polski.

W czasie okupacji ciężar utrzymania rodziny spadł w znacznym stopniu na nasze barki, barki kobiet. Wojna i obozy, roboty i łapani, zabierały ojców, mężów i synów. My kobiety spełniłyśmy wielkie zadanie, obroniłyśmy przed głodem nasze rodziny, a przede wszystkim nasze dzieci.

Dopełniłyśmy również nasze bojowe zadanie w walce z okupantem. Byłyśmy współorganizatorkami pracy niepodległościowej w podziemiu. Walczyłyśmy z bronią w rękę, pracowałyśmy jako łączniczki, kolporterki, przenosiłyśmy broń, dokumenty, ukrywałyśmy partyzantów. Znosiłyśmy męki w kaźniach gestapo, w więzieniach i obozach. Kobiety warszawskie złożyły ofiary krwi i niedoli w powstaniu sierpniowym.

My, kobiety z miast i wsi, które wielkiej mierze przyczyniłyśmy się do wyzwolenia kraju, chcemy brać udział w naszym życiu społecznym i państwowym, w odbudowie Ojczyzny, w budowie Polski demokratycznej. W pracy nad odbudową Polski my, kobiety, stanowiące większość dorosłej ludności Polski, chcemy się stać czynnikiem tak poważnym, W pracy nad odbudową Polski my, kobiety, stanowiące większość dorosłej ludności Polski, chcemy się stać czynnikiem tak poważnym, by się z nami liczone, by nie stanowiło nic o nas bez nas.

Przyczynić się chcemy do jak najprędszego zagospodarowania i utrzymania polskości na prastarych zachodnich ziemiach naszych, na ziemiach odzyskanych; opieką otoczmy pionierów, kładących tam podwaliny pod dobrobyt naszego kraju.

O faktyczne równouprawnienie kobiety.

Nasze Państwo demokratyczne zapewniło nam równouprawnienie. Dążyć będziemy do tego, by równouprawnienie to zostało wcielone w życie. Domagamy się za równą pracę równej płacy, abyśmy przy równych kwalifikacjach otrzymywały równe z mężczyznami stanowiska, abyśmy miały dostęp do wszystkich szkół zawodowych, do wszystkich zawodów. Nie chcemy przywilejów, ale czuć będziemy nas tym, by chroniąc kobiety ustawodawstwo było przestrzegane. Osiągniemy to dzięki współpracy szerokich mas kobiecych w fabrykach i biurach, gospodyń domowych w miastach i na wsi.

Pokryjmy kraj siecią kół Ligi Kobiet – przy fabrykach i urzędach kół terenowych – po wsiach i dzielnicach miast i miasteczek.

O lepsze i piękniejsze życie rodzinne.

Koła Ligi będą dążyły do polepszenia warunków materialnych, zdrowotnych i kulturalnych rodziny, bo rodzina, to podstawowa komórka społeczna. Aby kobiecie pracującej w mieście i na wsi dopomóc w wychowaniu dzieci, koła Ligi będą organizować żłobki, przedszkola, świetlice, w których dziecko znajdzie troskliwą opiekę i dobre odżywienie w czasie pracy matki. Koła Ligi otoczą troskliwą i macierzyńską opieką sieroty w uzupełnieniu opieki państwowej, zajmą się sprawami starców, który po życiu spędzonym w pracy nie mają zabezpieczonych swych ostatnich dni.

Koła Ligi będą pomagały w organizowaniu stołówek w zakładach pracy, zakładać będą spółdzielcze pralnie, piekarnie na wsi itd. W ten sposób przeciążone dotychczas troskami dnia powszedniego, zdobędziemy wolny czas dla zajęć zawodowych, społecznych i kulturalnych.

W ten sposób podniesiemy dobrobyt rodziny, w ten sposób nasza działalność doprowadzi do zmiany na lepsze dawnego położenia kobiety w społeczeństwie.

Aby pomóc w przeprowadzeniu wyżej wymienionych zadań, koła Ligi będą organizować kursy dla kierowniczek przedszkoli, żłobków i stołówek, będą organizować kursy dla instruktorek i kierowniczek spółdzielni pracy.

W trosce o podniesienie moralności naszego kraju wypowiemy nieubłaganą walkę szabrownictwu, łapownictwu i przekupstwu, tej gangrenie po hitlerowskim najeźdźcy, zatruwającej nasze społeczeństwo, paraliżującej odbudowę naszego kraju, wnoszącej rozkład i demoralizację do domów naszych.

Współpracować będziemy z innymi instytucjami społecznymi i państwowymi w zwalczaniu alkoholizmu i chorób wenerycznych –

plag, niszczących byt rodziny, zagrażających zdrowotności narodu naszego.

Dla podniesienia ogólnego poziomu mas kobiecych, dla podniesienia poziomu życia domowego, koła Ligi będą organizować kursy dla analfabetów, kursy gospodarstwa domowego, kroju i szycia itd.; poradnie ogólnoinformacyjne, prawne, higieniczne i inne odczyty, wystawy, konkursy.

Aby pomóc istniejącym instytucjom, koła Ligi będą zakładały punkty opieki, domy, ogniska opieki nad dzieckiem bezdomnym, nad repatriantami.

Koła Ligi przez organizację rozrywkę kulturalnych dla kobiet – świetlicy, teatru, muzyki, książki – przez organizację wyczasów letnich i wychowania fizycznego, rozjaśnią i wzbogacą życie kobiety pracujące.

Przedstawicielki Ligi Kobiet w Krajowej Radzie Narodowej, w radach miejskich, powiatowych, gminnych, w instytucjach społecznych, będą dopomagać w wykonaniu naszego programu.

Możliwości pracy są wielkie, formy pracy określi samo życie. W Lidze jest miejsce dla każdej szczerzej patriotki polskiej, dla każdej Polki, która chce współpracować w odbudowie naszej Ojczyzny. W Lidze podać powinny sobie dłonie kobiety miejskie i wiejskie. W Lidze dokonać się powinna jedność wszystkich kobiet, bo wszystkie pragniemy pokoju, szczęścia naszych dzieci, lepszego i piękniejszego życia. Liga powinna się stać doradcą przyjacielem i obrońcą kobiety.

Program swój wykona Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet, mobilizując masy kobiet wszystkich warstw społecznych do odbudowy Polski silnej, niepodległej, demokratycznej i szczęśliwej. Włożymy w tę pracę ten sam zapał i wytrwałość, jakie ożywiały nas w walce z wrogiem naszej Ojczyzny i całej ludzkości, okazemy się godne sióstr naszych, które w walce o te same ideały życie swe złożyły w ofierze.

Źródło: AAN, Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet, sygn. 1, s. 8-10, mps., kopia.

*

Anna Nowakowska-Wierzchoś – archiwistka w AAN, doktorantka w IH PAN. Obecnie kończy pisać rozprawę doktorską: „Konopniczanki. Związek Kobiet Polskich im. Marii Konopnickiej 1944–1950”. Autorka książki: „Wanda Gertz. Opowieść o kobiecie żołnierzu”, Kraków 2009, ss. 140. Główne zainteresowania badawcze: aktywność organizacji kobiecych w XX w., działalność polskich komunistów na i wśród emigracji oraz historia społeczna doby PRL. Kontakt: anw@aan.gov.pl.